

Budapesti Levéltári Mozaikok

2026/3. szám

DOI: [10.56045/BLM.2026.3](https://doi.org/10.56045/BLM.2026.3)

ISSN: 2939-6921

URL: <https://leveltarimozaikok.bparchiv.hu/2026/03/23/leveltari-mozaikok-124/>

GARAMI ERIKA

Csehszlovák hamisítványok, magyar hamisítók: a szokolhamisítás (1921)

Új államok születtek új valutákkal az első világháborút követően. Az átmeneti időszak kedvezett a pénzhamisításnak. A nyereszkes célú hamisítások mellett politikai indíttatásúak is akadtak. A nemzetközi botrányra kerekedett frankhamisítási akció főpróbájának is tartják az új csehszlovák korona 500-as címletének, nem hivatalos nevén a szokolhamisítását. Ezzel a fiatal csehszlovák állam gazdaságát akarták aláásni, belpolitikájában zavart okozni, ily módon lépéseket tenni a trianoni béke revíziója felé.

Az akció fő szervezője dr. Mészáros Gyula egyetemi tanár volt. Magyar nyomdászok végezték a gyártást a Graz melletti Wetzelsdorfban. Azonban a pénzjegyek beváltásakor lelepleződtek, az akció kudarccal zárult.

Kulcsszavak: *pénzhamisítás, irredenta, Csehszlovákia, Alfons Mucha, szokol, 1921*

Az első világháborút követő átmeneti időszakban átrajzolták a határokat, új államok születtek, és a gazdasági viszonyok is megváltoztak. Különösen igaz ez az egykori Osztrák–Magyar Monarchia területére. Az utódállamokkal kötött Párizs környéki békeszerződések értelmében a közös valutát, a koronát fel kellett váltani új, nemzeti fizetőeszközökkel. Ez azonban időt vett igénybe. Az egész térség a folyamatosan változó időszak kihívásaival, például inflációval küzdött. Az ingatag helyzet kedvezett a hamisításoknak, például hamis útlevelek, futárigazolványok, bélyegek, okmányok kerültek forgalomba. Szinte egész Európában pénzhamisítási hullám söpört végig. Egy részük a klasszikus, nyerészkedési célú volt, de jónéhány esetben – részben állami segítséggel végrehajtott – politikai indíttatású akcióról beszélhetünk. Közép-Európában Csehszlovákia szenvedett legkevésbé az inflációtól, gazdasága a többi utódállamhoz viszonyítva stabil volt, így pénzeit szívesen fogadták a térség országaiban. Vásárlóereje nem függött attól, hogy új papírpénzek tervezéséhez és gyártásához szükséges pénzjegynyomda, felszerelés, szaktudás és a hagyomány – Magyarországhoz hasonlóan – nem állt rendelkezésre.

Új csehszlovák pénzek: a csehszlovák korona, azaz a szokol

1919. április 15-én egy pénzügyi reform részeként döntöttek az új csehszlovák állam első, ideiglenesnek szánt papírpénz-sorozatának kibocsátásáról. A pénzjegyek a fenti dátummal különböző időpontban kerültek forgalomba. Az államjegyek tervezésével Alfons Mucha¹ bízta meg, de az idő szűkössége miatt, egyes címleteket, illetve még a Mucha által tervezett oldalak több részletét a nyomda grafikusai készítették el. A megfelelő technikai feltételek hiánya és az idő rövidsége miatt az államjegyek nélkülözték a hamisítás elleni védelmi elemeket, viszonylag egyszerű magasyomással gyártották prágai, bécsi és amerikai nyomdáikban. Az alacsonyabb címleteket csehszlovák nyomdák gyártották – például az 500 koronást a Grafická Unie Prágában –, az 1000 koronást az American Banknote Company nyomtatta New Yorkban, míg az 5000-s az Osztrák–Magyar Bank értéknymdájában Bécsben készült.

Bár korábban felmerült, hogy az új csehszlovák valuta hivatalos neve szokol lesz,² végül a régi név, a korona mellett döntöttek. A szokol több szláv nyelven is sólymot jelent, a sólyom egyúttal a cseh nemzeti mozgalom fontos szimbóluma volt. Eredete Ferenc József uralkodásának első évtizedeire nyúlik vissza, amikor tilos volt a politikai szervezkedés a monarchiában. Ezért 1862-től Szokol Fesztivál néven hivatalosan torna-, illetve atlétikai rendezvényeket tartottak Prágában, amelyeknek valódi célja a cseh nemzeti szellem felélesztése és életben tartása volt. Plakátjait³ az önálló csehszlovák állam első bélyegeihez és papírpénzeihez hasonlóan több ízben Alfons Mucha tervezte. Mindezt örömmel és fizetség nélkül tette, mivel ily módon akarta segíteni az önállósodást.

¹ Alfons Mucha (1860–1939) cseh–morva festő, grafikus. A pénzjegyeken kívül bélyegeket, üvegablakot, plakátokat készített. A szecesszió egyik legnagyobb mestere.

² Rayman 2010. 7. p.

³ Például: https://artsandculture.google.com/asset/8th-sokol-festival-prague-1926-pageant-on-the-vltava-river-alfonse-mucha/_wFZ8EZPYBGd1Q?hl=en

1. kép. 500 korona, 1919. április 15. (előoldal)⁴

Az 500 koronás államjegy előoldalán Mucha régi szláv momentumot örökített meg, amikor egy szláv próféta felfedi a fényes cseh jövőt, miközben a háttérben álló, zászlókkal díszített prágai vár felé mutat. Mucha ábrázolása élete fő művéhez, a szláv eposzhoz kapcsolódik, ahol húszt váznon idézi fel a szláv népek kimagasló pillanatait.

2. kép. 500 korona, 1919. április 15. (háttoldal)

⁴ Az 1–2. kép forrása: Aleš Kohout, bankovky.com. Az illusztrációkért Aleš Kohoutot és Kuscsik Pétert illeti köszönet.

A hátoldal – középen a két sólyommal, amelyről a pénz a nem hivatalos szokol nevet kapta – annyiban követi a monarchia korabeli bankjegyek hagyományát, hogy a névértéket feltünteteti betűkkel az államban beszélt nyelveken, így az magyarul is olvasható: ÖTSZÁZ KORONA. 1919. október 20-án hozták forgalomba, és a hamisítás miatt hamar, 1922. augusztus 31-én be is vonták. Ezt követően még egy évig a kijelölt intézményekben be lehetett váltani. Végül az egész sorozatot forgalmon kívül helyezték, és hamarosan magasabb védelemmel ellátott új sorozatot adtak ki. Ezért a mai gyűjteményekben szinte kivétel nélkül a Mészáros-féle hamisítványok találhatók, az eredeti példányok rendkívül ritkák. (Értékük kb. 1 : 10.)

Magyarországon a trianoni béke után több irredenta társaság működött párhuzamosan, részben a legfelsőbb politikai körök tudtával, sőt akár támogatásával. Céljaik megfogalmazására egy példa: a „Névtelenek Szövetsége” többek között az utódállamok minden eszközzel való gyengítésére törekedett oly módon, hogy az irredenta akciókat senki nem használhatja fel egyéni célokra.⁵ A bosszúhadjárat először a Kisantant államai, később pedig Franciaország ellen irányult, mivel ez utóbbi országot tekintették leginkább felelősnek a békediktátumért. 1920–1921 táján magyar revizionista körök a Trianonért szervezett revans részeként az ötszáz koronás hamisítását határozták el. Ezzel az új csehszlovák valuta értékét akarták aláásni, a fiatal állam pénzügyi stabilitását megingatni, a gazdaságot megrendíteni. Ezen felül Csehszlovákián belül feszültséget akartak szítani azzal, hogy az elcsatolt területek magyar földbirtokosait és a politikai erőket a maguk törekvései, azaz a területi revízió mellé próbálták állítani. Az elvesztett felvidéki területek visszaszerzésére változatos elképzeléseket dolgoztak ki. Szorosan együttműködtek hasonló célokat megfogalmazó felvidéki, osztrák (például a keresztényszocialista) és német (főleg bajor) körökkel. A hamis pénzek terítését részben beváltással tervezték, de felmerült olyan ötlet is, hogy repülőgépből fogják a Felvidéken, korabeli szóhasználatul Szlovenszkóban szórni.⁶ Miközben a hivatalos verzió szerint: „...a Magyar Királyság kormánya nem akarja az utódállamokat felelőssé tenni azokért a csapásokért, amelyek a magyar kisebbségeket sújtják.”⁷

A hamisítás

Valószínűleg sosem fog fény derülni a szokolhamisítás minden részletére, egyrészt mert az akció titkosságára való tekintettel a szervezés jelentős része szóban zajlott, másrészt pedig a tárgyi bizonyítékokat, iratokat még az elkövetés idején, illetve közvetlenül utána megsemmisítettek. A történeteket leginkább a későbbi frankhamisítás per⁸ idején tett, egyébként

⁵ 1923. január 25. Idézi: Zadravec 1967. 189–191. p.

⁶ Iratok III. 506. p.

⁷ Bánffy Miklós külügyminiszter levele a Nagykövetek Tanácsának, 1921. április 19. Francia diplomáciai iratok... 1920–1921. 168. p.

⁸ BFL VII.18.d 193/1926. Windischgrätz Lajos és társai pere.

Válogatás a frankhamisítást feldolgozó gazdag irodalomból:

Ablonczy Balázs: Összeesküvés a frank ellen. *Rubicon*, 2005/9.

Ablonczy Balázs: A frankhamisítás. Hálók, személyek, döntések. *Múltunk*, 2008/1.

Garami Erika: Az 1920-as évekbeli magyarországi frankhamisítás numizmatikai vonatkozásai. *Numizmatikai Közlöny* 2003–2004.

Garami Erika: A frankhamisítás. *Élet és Tudomány*, 2001/37.

gyakran egymásnak ellentmondó visszaemlékezéseken alapuló vallomásokból és újságcikkekből ismerhető meg. A szokolhamisítás azért került a frankhamisítási botrány idején az érdeklődés homlokterébe, mert a hamisítások indítéka hasonló volt: hazafias célok, azaz az elvesztett területek visszaszerzése, bosszú Trianonért. A nemzetgyűlésen hivatkoztak Beneš akkor csehszlovák külügyminiszter parlamenti felszólalására. Szerinte a magyarok a „se háború, se béke” állapotra törekszenek, mivel ezzel a békeszerződések tarthatatlanságát támasztanák alá, és megakadályoznák az új államok konszolidációját.⁹ A *Prágai Magyar Hírlap* többször írt az ügyről, de inkább annak politikai összefüggéseit, illetve a két ország viszonyát helyezte előtérbe.

Szép számmal található átfedés a két hamisítás szereplőinek személyét illetően is, akik több párhuzamosan működő titkos, irredenta szervezethez, szövetséghez is kötődtek részben személyes érintettség okán. Például a Turáni Társaság egyik alapítója Mészáros Gyula, elnöke pedig Teleki Pál volt. Friedrich István korábbi miniszterelnök pedig a felvidéki Malackán született. Friedrich támogatta a szokolhamisítást, csak annyit kötött ki, hogy minden fillért hazafias – azaz revíziós – célokra használjanak fel. Kihallgatták a frankügyben is.

3. kép. Windischgrätz Lajos herceg (1882–1968) (Wikipédia)

Gáspár Ferenc – Sarusi Kiss Béla: Teleki Pál közjegyzői letétbe helyezett írásai a frankhamisításról, 1926. *Századok*, 1999/IV. 727–764. p.

Karsai Elek. A budai Sándor-palotában történt. 1919–1941. Budapest, 1964. 147–171. p.

Ormos Mária: Frankokkal teli bőröndök. In: Gerő András (szerk.): *Skandalum – Magyar közéleti botrányok 1843–1991*. Budapest, 1993.

Pelbárt Jenő: Egy eredeti és egy hamis 1000 frankos bankjegy vízjelének összefüggései. *Numizmatikai Közlöny* 2003–2004.

⁹ Nemzetgyűlési napló. 1922. XL. kötet, 1926. március 23. 130. p.

Mindkét hamisításban aktívan részt vett a frankhamisítás első számú vádlottja, Windischgrätz Lajos herceg.¹⁰ Birtokainak tekintélyes része került az elcsatolás révén Csehszlovákiához, így fűződött személyes érdeke az ügghöz. Neve nem először szerepelt büntetőügyben: 1921-ben sajtó útján elkövetett rágalmazásért indított ellene eljárást az ügyészség.¹¹

4. kép. Dr. Mészáros Gyula (*Reggeli Újság (Újvidék)*, 1943. október 20. 7. p.)

Dr. Mészáros Gyulát (Szakcs, 1883 – New York, 1957) tartották és tartják a szokolhamisítás kulcsfigurájának. Élete éppen olyan kalandos volt, mint maga a hamisítás. Turkológus, néprajzkutató, egyetemi tanár és költő volt. A Volga vidéki csuvasok és tatárok, majd a baskírok nyelvének és folklórjának tanulmányozásával és a gyűjtés eredményeinek közreadásával írta be magát a turkológia nagykönyvébe. A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi osztályának muzeológusa, korabeli szóhasználattal élve öre volt. Dolgozott Konstantinápolyban, képviselőnek jelölték a tiszalöki választókerületben, oktatott a budapesti és a szegedi tudományegyetemen. Órái annyira népszerűek voltak, hogy a szegedi egyetem török tanszék létrehozását fontolgatta. Volt a Műemlékek Országos Bizottságának titkára, tartott előadást a berlini Collegium Hungaricumban, tanított a magyar kormányzat által alapított

¹⁰ Fogolytörzskönyve: [BFL VII.101.d. rab. III. 2203](#)

¹¹ BFL VII.18.d. 05/189 1921 és VII.18.d. 05/199 1921.

Újvidéki Kereskedelmi Főiskolán. Később ismét Törökországban, illetve 1951-től New Yorkban élt, ott is hunyt el.

[illegible]

5. kép. Dr. Mészáros Gyula fogolytörzskönyvi bejegyzése (BFL VII.102.a 1922 4343)

1920 táján Mészáros maga köré gyűjtött olyan embereket, köztük diákokat, akik hozzá hasonlóan elutasították az új határokat, és hajlandók voltak tenni a változtatás érdekében. Több irredata szervezetben működött, hosszú ideig dolgozott a Felvidéken. Megbízatását Windischgrätz herceg finanszírozta. A szokolhamisításnak szervezője és irányítója volt, a gyártásban viszont személyesen nem vett részt, a technikai kivitelezést másokra bízta. Neki is volt már korábban büntetőügye: politikai bűncselekmény miatt szerepel többedmagával a Budapesti Forradalmi Törvényszék 1919-es irataiban.¹² Magyarországi fogva tartásának időtartama mindössze két nap volt. Fogolytörzskönyvében a bűncselekmény és a bűntársak nevének megnevezése sor üresen maradt.¹³

Fény derül a hamisításra

Keveset derített ki a kutatás a hamisítás közvetlen előzményeiről és a végrehajtás menetéről, inkább a következmények ismertek. A nyomtatást a Graz melletti Wetzelsdorfbán (ma már Graz része) egy már nem működő, bérelt nyomdaépületben 1921 márciusa és májusa között végezte Wottitz Vilmos budapesti cinkográfus, Györffy András budapesti mérnök és

¹² BFL XVI.2, 2224 1919.

¹³ BFL VII.102.a. fogolytörzskönyv 1922 4343.

Grossmann Vilmos nyomdász és nyomdásztársai. Ők úgy tudták, hogy Csehszlovákiába szánt propaganda célú irredenta kiadványokat, plakátokat fognak nyomtatni. Még be sem fejeződött a pénzjegyek nyomtatása, az elkészült 500 koronásból már többet is értékesítettek.¹⁴

Több stájer faluban is sikerrel próbálkoztak a beváltással, és a bécsi rendőrök is találkoztak hasonló esetekkel. Az osztrák Nemzeti Tanács szerint Mészároséknak a váltásból 40%-os hasznuk keletkezett,¹⁵ ezt azonban más forrás nem támasztja alá. A Bécsi Rendőrkapitányság bizottságot küldött Wetzelsdorfbra az ügy kivizsgálására. A bécsi rendőrség a csehszlovák titkosszolgálat tagjaival együttműködve a feketepiacon hamis példányokat szerzett be, ezek segítségével figyelték a bécsi pénzmozgásokat, főleg az eladókat. Pontosan tudták, mire várnak. Először a Blau álnevet használó Klein Lajos munkácsi kereskedelmi ügynököt tartóztatták le, aki egy belvárosi váltóüzletben akart hamis államjegyeket beváltani.¹⁶ 1921 június végén a Hotel Germaniában (1919 óta Schwedenplatz, korábban Kaiser Ferdinand-Platz) akadt horogra a legnagyobb fogás. Bőröndökben és női kalapdobozokban elhelyezve mintegy 60.000 példányra bukkantak. Végül a csehszlovák hatóságok és az osztrák nyomozók összesen 60.410 db hamisítványt foglaltak le, ezek közül körülbelül 60.000-t még forgalomba hozatal előtt. A lefoglalt mennyiség több mint 30 millió csehszlovák koronának, azaz közel egymillió USA dollárnak felelt meg. Feltételezések szerint összesen 200.000–225.000 példányt nyomtathattak.¹⁷ Ezek névértéke tekintélyes összegnek számított, ennyi koronával már lehetett volna zavart okozni az új, helyét kereső országban, ahol akkor 5000 korona volt egy gyárigazgató havi, és egy gyári munkás éves keresete.¹⁸

Mészároست (aki az osztrák sajtóban Trautmann Gyula álnéven is szerepelt) 1921. június 30-án tartóztatták le Bécsben, július folyamán a tettesek legtöbbje horogra akadt. Elfogták Györffy András mérnököt, valamint Marschall Mátyás kereskedőt, Kasztner József kereskedőt és feleségét, valamint Somogyi Károly ügyvédjelöltet. A magyarokon kívül osztrákokat is letartóztattak, akik a forgalomba hozatalnál segédkeztek.¹⁹ Mészároست végül elengedték, bár szabadulásának története igencsak ellentmondásos. Friedrich István vallomása szerint Mészáros Gyuláné hozzá fordult férje kiszabadítása érdekében. Friedrich a parlamenti bizottság előtt azt vallotta, hogy a botrány elkerülése érdekében kauciót tettek le érte. Ő tette le a felét, míg gróf Bánffy Miklós külügyminiszter – akivel Mészáros még Konstantinápolyban ismerkedett meg – a másik felét. Az összeget állítólag 1922-ben vissza is kapta. Vélhető, hogy akik a kaució letételét szervezték, azt hitték, hogy Mészáros Gyulát csak ennek ellenében engedik szabadon. A másik verzió szerint a kaució letételét a magyar államrendőrség jelentésének hatására a *Landesgericht* elutasította, tehát Bánffy még ha tervezte is, nem tehette le.²⁰ Mészároست és társait a vizsgálati fogságból a bécsi törvényszék arra hivatkozva engedte szabadon tárgyalás nélkül, hogy nincs arra bizonyíték, hogy az elkövetőket nyereszkesedési célok motiválták volna. Miután bebizonyosodtak a nacionalista indítékok, 1921 októberének végén Mészáros ügyvédje, dr. Baksay Miklós pertörlést kért, amit a *Landesgericht* a köztársasági elnök december 13-i utasítása nyomán december 27-én el is rendelt. Az elkövetők az osztrák büntetőtörvénykönyv 109. §-a alapján kaptak kegyelmet. Az eljárás megszüntetéséről az illetékes hatóságokat és a prágai kormányt értesítették, ez utóbbi pedig nem emelt kifogást. Az

¹⁴ Piermattei 1980. 69. p.

¹⁵ Stenographisches Protokoll 3552. p.

¹⁶ MTI Napi hírek, 1926. február 11.

¹⁷ Šustek 2016. 139. p., *Világ*, 1926. február 12. 2. p.

¹⁸ Uo.

¹⁹ *Jövő* (Bécs), 1921. július 21. 5. p.

²⁰ Iratok III. 656. p.

ügyvéd 200.000 koronás költségjegyzékét a bécsi követséghez juttatta el azzal, hogy továbbítsák az illetékeseknek. A honoráriumot végül a kincstár folyósította. Magyarországon 1923-ban ejtették a vádat.

Mintegy fél évvel a hamisítás után több lányni hamis szokolt hoztak Ausztriából Magyarországra, ami csak a legmagasabb körök tudtával és beleegyezésével történhetett. A teli ládákat előbb az Erdődyek határközeli, gyepűfüzesi (Kohfidisch, Burgenland, Ausztria) kastélyába vitték, onnan tovább szállították Windischgrätz rózsadombi villájába,²¹ de állítólag Mészáros lakásán is rejtettek el belőlük.

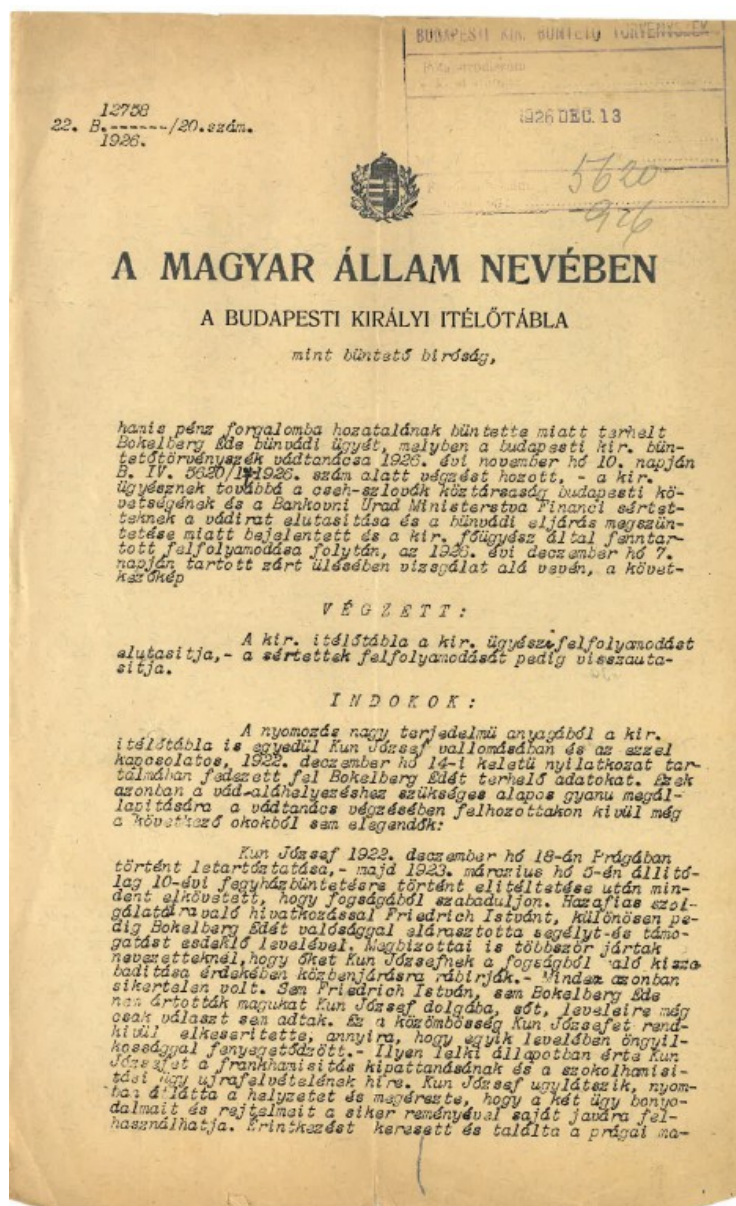
6. kép. A Rákóczi út – Kenyérmező utcai saroképület, ahol a Hotel Adria működött, 1961.
(BFL XV.19.c.11)

Budapesten is eljárás indult az ügyben, mégpedig a Wetzelsdorfból már korábban hazatérő Wottitz Vilmos nyomdász és társai, Grossmann Vilmos és Kellner Márkus ellen. Szintén a magyar fővárosban fogtak el fiatalokat – főleg Trianon után itt rekedt, immár határon túli egyetemistákat –, akiket a Budapestre szállított hamisítványok Csehszlovákiában történő árusításával, illetve beváltásával bízták meg. A Rákóczi úti Hotel Adriában kialakított kétszobás menekülthivatalból irányították az akciót. A diákok ugyanúgy felesküdték az ügyre, és álneveken dolgoztak.²² Őket hamar elfogták a rendőrök, de részben Mészárosnak Andréka Károly rendőrfőkapitány-helyettesnél tett közbenjárása után két-három nappal el is engedték. Egy csomagot azonban a csehek fogtak el, és elküldték a prágai magyar követségnek.

²¹ BFL VII.18.d. 03 0044 1923 36. p.

²² Uo. 50. p.

Prágában három embert tartottak fogva a szokolok terjesztése miatt.²³ Köztük Kun Józsefet, aki szintén a Budapestre áthozott darabokból vitt 3–4 millió korona értékű államjegyet Prágába, ahol 1922. december 17-én elfogták, és több évi börtönre ítélték.

7. kép. Ítélet Kun József ellen. (BFL VII.18.d. 03/0044 1923 1. p.)

Egy másik felderített esetben egy, a Nemzeti Hitelintézet volt tisztviselője, nyugalmazott honvédszázados kért 6.000.000 (magyar) korona kölcsönt egy ismerősétől 1923 áprilisában, tehát már inflációs időben. Ennek biztosítékaul 500-as címletekben 6000 csehszlovák koronát adott át neki lezárt, aláírt borítékban. Később további 6000 csehszlovák korona letétbe helyezése mellett újabb kölcsönt kért, így már mintegy 10 millióval tartozott. A letét névértéke a kölcsön kétszeresét képviselte. Miután elmulasztotta a visszafizetést, a letétbe helyezett cseh koronák egy részét a letétbe helyező tudtával egy nagybankban megpróbálta beváltani. Ott derült ki, hogy az 500-asokat rég bevonták a forgalomból, ráadásul hamisak is.²⁴

²³ Uo. 51–52. p.

²⁴ Uo. 60. p.

Egy újabb esetben Windischgrätz Lajos inasa, Kovács Gáspár a hercegtől kapott 500 csehszlovák koronát küldött anyósának, aki az eljárás ideje előtt elhunyt. A hagyatékában talált jegyet egy takarékpénztárban próbálták beváltani, amikor kiderült róla, hogy hamis.²⁵

A hamisítványok

Olyan jó minőségben sikerültek a pénzjegyhamisítványok, hogy kezdetben nem okozott gondot beváltásuk. Az átlagembert könnyen meg tudták tévesztetni velük, de a szakemberek észrevették a különbségeket. A hamisítványokon a vízjel elmarad, a sor- és sorozatszám számjegyeinek stílusa eltér, valamint a leány tekintete nem elég karakteres az eredetihez képest, az évszám utáni C betű feletti hacsek pedig vagy hiányos, vagy teljesen hiányzik.

A hamisítók

Természetesen a sajtó az ügy politikai színezetét igyekezett kihangsúlyozni. Amíg a hamis frankok idején a hazai és a külföldi sajtó akár vezércikkben hozta a hírt, és hosszas elemzések is napvilágot láttak, addig a szokolok az osztrák sajtóban többször szerepeltek, mint a magyarban. Elsőként az osztrák lapok reagáltak.²⁶ Az újságok olyan híreket is lehoztak, amelyekről később kiderült: semmi közük a szokolokhoz. Például a bécsi *Virradat*²⁷ cikke is tele van feltételes móddal és meg nem erősített adatokkal.

²⁵ Uo. 40. p.

²⁶ *Bécsi Magyar Újság*, 1921. július 2. 5. p.

²⁷ *Virradat*, 1921. július 5. 6. p.

8. kép. Cikk a szokolhamisításról. (Virradat (Bécs), 1921. július 5. 4. p.)

Külön érdekessége az ügynek a hamisítók személye. Igaz, számos olyan egyént próbált – főleg a sajtó – összekapcsolni a hamisítással, akiről bebizonyosodott, hogy semmi közük az ügghöz, az akció titkossága miatt minden résztvevőt nem is lehetett azonosítani. A legfőbb kérdés az volt, hogy a szokolhamisítás mennyire ért el a kormánykörökhöz, a miniszterelnök(ök)höz, és főleg, hogy ez mennyire bizonyítható.²⁸ Meglepően magas a politikai felsővezetők száma, akik valamilyen szinten érintettek voltak az ügyben, például mert tudomásuk volt róla, és hallgatásukkal támogatták a hazafias célú hamisítást. A teljesség igénye nélkül néhány név: a korszak három miniszterelnöke: Friedrich István, Teleki Pál és Bethlen István – aki beismerte, hogy tudott mindkét hamisításról, bár hivatalos vallomásaiban hangsúlyozta, hogy a pénzhamisítást a leghatározottabban elítéli²⁹ –, Nádasy Imre országos rendőrfőkapitány, helyettese, Andréka Károly, Bánffy Miklós külügyminiszter, Kánya Kálmán külügyminiszter-helyettes, valamint magasrangú katonatisztek. A vezetők közül többen kalandos életpályát futottak be, de az újságírók legtöbbször Windischgrätz Lajos herceg nevét tűzték tolluk hegyére. A *Népszava* cikkírója a frankügy kapcsán az alábbi módon elmélkedik a „Tanácsok kezdő hercegek számára” című írásában:

²⁸ Karsai 1964. 157. p.

²⁹ Bethlen titkos iratai... 204. és 206–208. p.,

„Ha én herceg volnék, nem hencegnék, hanem nyugodtan ülnék a hercegségemen s eszem ágába nem jutna, hogy frankot hamisítsak.... Megelégednék annyi vagyonnal, amennyim van, azzal okosan élnék s nem kergülnék meg soha annyira, hogy például fejjel nekiszaladjak Franciaországnak.

Ha meg mégis csak pénzt hamisítanék, akkor – én ugyan nem, de oly konstruktív lélek, mint amilyen egy rendes herceg, inkább hamisított volna cservenecet.³⁰ Ezért talán még büntetés sem jár. Ha meg már rajtakaptak volna valami disznóságon, bátran állnám s nem takaródnék a hazával. Elvégre ez a haza jelenleg olyan kicsiny, hogy akkora marhaságot, mint a Szahara, úgy sem lehet vele eltakarni.”³¹

Perek és büntetések

Egyértelmű volt a kapcsolat a szokol- és a frankhamisítás között, és ezt a bíróság is tudta. A frankbotrány idején azért tartották fontosnak a szokolügy teljeskörű feltárását, mert sokan, így például a nemzetgyűlés ellenzéke,³² úgy vélték, hogy a kormánynak a szokolhamisítókkal szembeni eljárása, azaz a büntetés elmaradása bátorította tette a frankhamisítókat. Ám az elkövetőknek és azoknak, akik tudtak volna információval szolgálni a frankper idején, érdekükben állt minél kevesebbet felfedni a korábbi hamisítás részleteiről, így például gondoskodtak róla, hogy Mészáros Gyula feltehetően kulcsfontosságú vallomása mindkét ügyből továbbra is hiányozzon. Személyében nemcsak a szokolhamisítás fő irányítóját ismerhettük meg, de vélhetően a frankhamisítás előkészítésében és megszervezésében is aktív részt vállalt. Még el sem csitultak a szokolügy utáni hullámok, Mészáros már 1922-ben megkönyövezte Windischgrätz Lajost a frankhamisítás ötletével. Amikor kipattant a frankbotrány, Mészáros Törökországba utazott, részt vett az ankarai Néprajzi Múzeum szervezésében és vezetésében, később az ankarai egyetemen is oktatott. Azt, hogy önszántából hagyta-e el Magyarországot, vagy a politikusok segítették hozzá, hogy ne legyen „szem előtt”, nem lehet tudni biztosan. Bethlen feljegyzései szerint Windischgrätz kérte meg Teleki Pált, hogy távolítsa el Mészárost.³³ Az viszont tény, hogy a francia hatóságok többször kezdeményezték Mészáros kiadatását – sikertelenül.³⁴

Ugyanígy nem derült fény Nádosy Imre rendőrőrkapitány szokolhamisításban játszott szerepére sem.³⁵ (A frankperben három és fél évre ítélték.)

Ismeretlen tettesek ellen indítottak eljárást Budapesten hamis pénz „csalárd használata” büntette miatt a nyomtatáshoz szükséges klisék, eszközök és gépek megtalálása érdekében.³⁶ A budapesti vizsgálat, így a házkutatások eredmény nélkül zárultak. Az eszközök egy részét még a gyártás helyszínén megsemmisítették.

³⁰ Cservenyec: hagyományos orosz pénzegység. A korszakban a rubellel párhuzamosan forgott.

³¹ *Népszava*, 1926. január 13. 10. p.

³² Nemzetgyűlési irományok 205. p.

³³ Bethlen titkos iratai 194. p.

³⁴ BFL VII.18.d. 06 0044 1923 34–35. p.

³⁵ Francia diplomáciai iratok. IV. 262., 299. p.

³⁶ BFL VII.18.d. 03 0044 1923 16. p.

Utóhang

Több szokolhamisítási kísérletre derült fény a frankhamisítás felgöngyölítése során.³⁷ Még az 500 koronások előtt, 1920-ban a trianoni béke aláírása előtt 100 koronás hamisítást készítettek elő, 1922 decemberében pedig 50 koronás hamisítását tervezték.³⁸ Ebben az esetben is hangsúlyozták a hazafias célokat. *„Ezt a hamis pénzt azonban nem az állami és társadalmi rend felforgatására, hanem kizárólag irredenta célra akartuk fordítani.”*³⁹ A Budapesten készített hamisítványokat Csehországba akarták vinni, ott valódira cserélni, és azokat visszahozni. Már szükséges eszközöket, festéket, valamint rajzokat és egy üvegklisé is beszereztek, amikor – részben a hamisítási botrány kipattanása miatt – *„felsőbb helyen nem járulnak hozzá a dologhoz, s így a klisé és a rajzokat megsemmisítették”*,⁴⁰ a kivitelezésig nem jutottak el.

Elrettentő példaként hozta fel a szokolhamisítást az osztrák szociáldemokrata párt is. Érdeklükben állt, hogy a magyar és az osztrák kormányzat között ellentéteket szítsanak. Erről tanúskodik az 1926-os tartományi választások előtt kiadott propagandapénzüik. Az 500 koronás – ugyan nem a Mészáros-féle hamisítvány, hanem a következő, a II. államjegy-sorozat – propaganda célú felülbélyegzése szerint a wetzelsdorfi hamisítási szégyen megismétlődését el kell kerülni.⁴¹

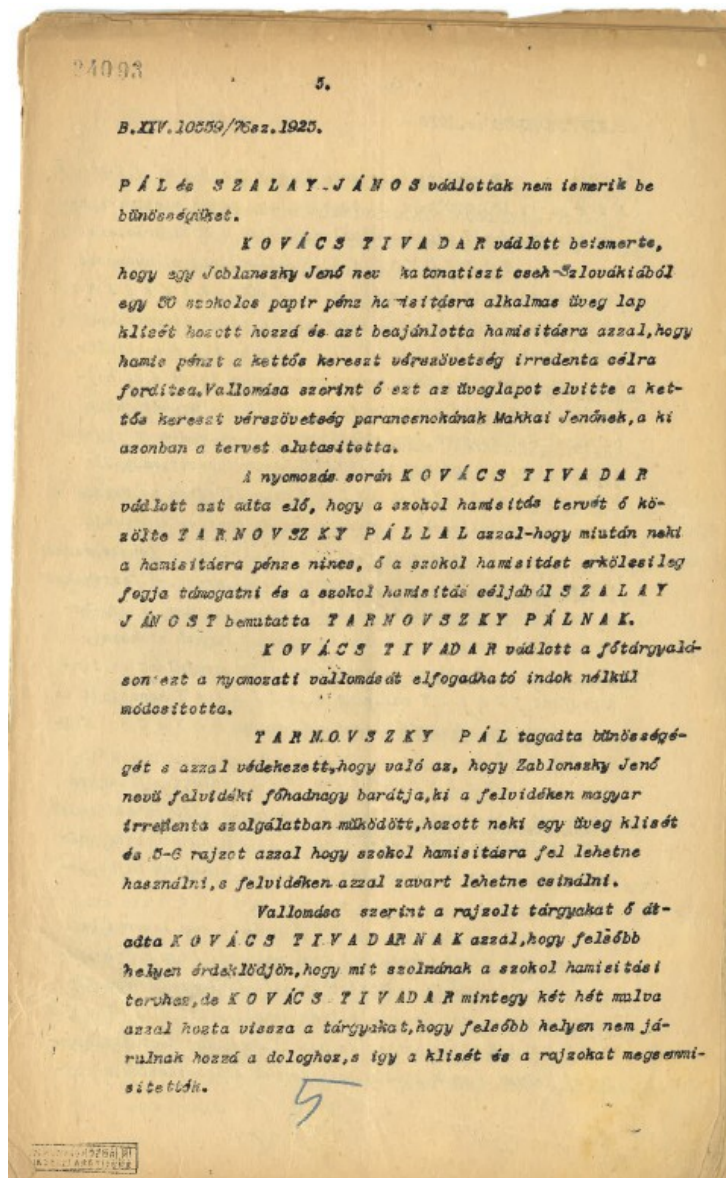
³⁷ Uo. 185. p.

³⁸ Nemzetgyűlési napló 1922. XL. kötet. 373. p.; BFL VII.5.c. 10559/1925 Kovács testvérek büntetőpere, amely tartalmazza többek között az 50 koronás hamisításának előkészületeiről és az ügy leállításáról szóló vallomásokat.

³⁹ Uo. 410. p.

⁴⁰ Uo. 4. p.

⁴¹ <https://www.geldscheine-online.com/post/die-wetzelsdorfer-falschm%C3%BCnzerschande> (Utolsó elérés: 2026. 02. 27.)

9. kép. Kovács testvérek büntetőpere (BFL VII.5.c 10559/1925 5. p.)

Viszont még mintegy másfél évtizeddel később is felbukkan a szokolhamisítás. A *Kassai Újság* 1935. május 9-i száma adta hírül, hogy a kassai bíróság bizonyítékok hiányában felmentett egy kereskedőt és egy mézáróst (!), akik a dr. Mészáros Gyula pénzhamisító akciójából származó hamis 500 koronás jegyekkel fizettek.⁴²

Levéltári források

Budapest Főváros Levéltára (BFL)

VII.5.c	Budapesti Királyi Büntetőtörvényszék iratai. Büntetőpererek iratai
VII.18.d	Budapesti Királyi Ügyészség (1946- Budapesti Államügyészség) iratai.
- Büntetőpererek iratai

⁴² *Kassai Újság*, 1935. május 9. 3. p., *Prágai Magyar Hírlap*, 1935. május 9., 6. p.

- VII.102.a Budapesti Királyi Büntetőtörvényszéki Fogház iratai.
Fogolytörzskönyvek
XV.19.c.11 Fotótári gyűjtemény. Fővárosi intézmények, vállalatok, egyesületek fotói. Fővárosi Tanács VB. VIII. Városrendezési és Építészeti Osztálya intézkedési terveinek gyűjteményét tartalmazó iratanyag fotói

Nyomtatott források

- Bethlen István titkos iratai. Szerk.: Szinai Miklós – Szűcs László. Budapest, 1972.
Bécsi Magyar Újság, 1921
Francia diplomáciai iratok Kárpát-medence történetéhez. III. kötet. 1920–1921. Összeáll. és szerk.: Ádám Magda, Ormos Mária. Budapest, 2006.
Francia diplomáciai iratok a Kárpát-medence történetéről. IV. kötet. 1922–1927. Összeáll. és szerk.: Ádám Magda és Ormos Mária. Budapest, 2010.
Iratok az ellenforradalom történetéhez 1924–1926. III. kötet. Az ellenforradalmi rendszer gazdasági helyzete és politikája Magyarországon., szerk.: Karsai Elek. Budapest, 1959.
Kassai Ujság, 1935
Kleine Volks-Zeitung (Bécs), 1921
MTI Napi hírek, 1926
Nemzetgyűlési irományok, 1922. XVII. kötet. 1000–1076. sz. Irományok. 1028. A frankhamisítási bűnügy politikai hátterének megvizsgálására kiküldött parlamenti bizottság jelentése eljárásának befejezéséről és eredményéről. 1028. szám. Budapest, 1926.
Nemzetgyűlési napló. XL. kötet. Budapest, 1926.
Népszava, 1926
Prágai Magyar Hírlap, 1926, 1935
[Stenographisches Protokoll. 144. Sitzung des Nationalrates der Republik Österreich. 1926. április 27.](#)
Világ, 1926
Virradat (Bécs), 1921
Páter Zadravecz titkos naplója. Szerk.: Borsányi György. Budapest, 1967.

Felhasznált irodalom

Ablonczy
2008	Ablonczy Balázs: A frankhamisítás. Hálók, személyek, döntések. <i>Múltunk</i> , 2008/1. 29–56. p.
Bonnert 2019	Uwe Bonnert: Die Wetzelsdorfer Falschmünzerschande. <i>Geldscheine-Online</i> , 2019. nov. 11. https://www.geldscheine-online.com/post/die-wetzelsdorfer-falschm%C3%BCnzerschande (Utolsó elérés: 2026. 02. 27.)
Garami 2001	Garami Erika: A frankhamisítás. <i>Élet és Tudomány</i> , 2001/37. 1160–1163. p.

- Garami 2003–2004 Garami Erika: Az 1920-as évekbeli magyarországi frankhamisítás numizmatikai vonatkozásai. *Numizmatikai Közlöny*, 2003–2004. 63–71. p.
- Gáspár – Sarusi Kiss 1999 Gáspár Ferenc – Sarusi Kiss Béla: Teleki Pál közjegyzői letétbe helyezett írásai a frankhamisírásról, 1926. *Századok*, 1999/IV. 727–764. p.
- Piermattei 1980 Richard Piermattei: Professor Dr. Meczarosz, The Patriot Counterfeiter. *International Bank Note Society Journal*, Vol. 19. No. 3, Autumn 1980. 67–70. p.
- Rayman 2010 Rayman János: Alfons Mucha, a pénztervező. *Éremtani Lapok*, 2010. február–december. 124. szám, 3–7. p.
- Šustek 2016 Zbyšek Šustek: Technische und künstlerische Hilfe 1919–1922. Die Druckerei für Wertpapiere der Oesterreichisch–ungarischen Bank und die Anfänge des tschechoslowakischen Papiergeldes. Stabilität und Instabilität von Geldsystemen Tagungsband zum 7. Österreichischen Numismatikertag. 135–150. p.
https://www.researchgate.net/publication/326111897_Technische_und_kunstlerische_Hilfe_1919-1922_Die_Druckerei_fur_Wertpapiere_der_Oesterreichisch-ungarischen_Bank_und_die_Anfange_des_tschechoslowakischen_Papiergeldes_Technicka_a_vytvarna_pomoc_1919-19
(Utolsó elérés: 2026. 02. 27.)

Impresszum

Budapesti Levéltári Mozaikok

A kiadó neve: Budapest Főváros Levéltára
A kiadó székhelye: 1139 Budapest, Teve u. 3–5.
Felelős kiadó: Dr. Kenyeres István főigazgató

Főszerkesztő: Dr. Simon Katalin
Szerkesztőség: Fazekasné Dr. Toma Katalin, Dr. Fehér Csaba, Dr. Garami Erika, Dr. Ternovác Bálint, Dr. V. László Zsófia, Tóth Gergely (technika- és honlapfelelős)

A szerkesztőség elérhetősége: 1139 Budapest, Teve utca 3–5.; 1554 Budapest, Pf. 41.
e-mail: mozaikok@bparchiv.hu